

MILLIY HARAKATLI O'YINLARNING BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA HAMJIHATLIK FAZILATLARINI TARBIYALASHDAGI O'RNI

Karimova Sadoqat Mamaraimovna

Termiz davlat pedagogika instituti

Jismoniy madaniyat kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada milliy harakatli o'yinlarning boshlang'ich sinf o'quvchilarida hamjihatlik fazilatlarini tarbiyalashdagi o'rni tahlil qilinadi. Milliy o'yinlarning jamoaviy syujeti, an'anaviy qoidalari, o'zaro yordam, kattaga hurmat, tengdoshni qo'llash va umumiy quvonch kabi qadriyatlarni amaliy tajribaga aylantirish imkoniyati yoritiladi. Shu bilan birga, an'anaviy o'yinlarni zamonaviy maktab sharoitiga moslashtirishda xavfsizlik, gender tengligi, inklyuziv ishtirok va pedagogik refleksiya talablariga rioya etish zarurligi asoslanadi.

Kalit so'zlar: milliy harakatli o'yin, hamjihatlik, boshlang'ich sinf, milliy qadriyat, o'zaro yordam, inklyuzivlik, metodik moslashtirish.

Аннотация. В статье анализируется роль национальных подвижных игр в воспитании качеств сплочённости у младших школьников. Раскрывается потенциал коллективного сюжета, традиционных правил, взаимопомощи, уважения, поддержки сверстника и общей радости как практического опыта ценностей. Обосновывается необходимость адаптации традиционных игр к современным школьным условиям с учётом безопасности, гендерного равенства, инклюзивного участия и педагогической рефлексии.

Ключевые слова: национальная подвижная игра, сплочённость, начальная школа, национальная ценность, взаимопомощь, инклюзивность, методическая адаптация.

Abstract. The article analyses the role of national active games in cultivating cohesion among primary school pupils. It highlights how collective plots, traditional rules, mutual assistance, respect, peer support, and shared joy can turn cultural values into practical experience. It also argues that traditional games should be adapted to modern school conditions with attention to safety, gender equality, inclusive participation, and pedagogical reflection.

Keywords: national active game, cohesion, primary school, cultural value, mutual assistance, inclusion, methodological adaptation.

KIRISH

Milliy harakatli o'yinlar xalqning tarixiy xotirasi, turmush tarzi va bolalarni ijtimoiy hayotga tayyorlash tajribasini o'zida mujassam etadi. Ularning ko'pchiligida jamoa tuzish, navbat, qoida, sherikni himoya qilish, umumiy strategiya va natijani

birgalikda nishonlash elementlari mavjud. Shu bois milliy o'yinlar boshlang'ich sinf o'quvchisiga hamjihatlikni abstrakt tushuncha emas, harakat va munosabat birligi sifatida his etish imkonini beradi.

O'zbek xalq harakatli o'yinlariga oid manbalarda o'yinlarning tarixi, tasnifi, yosh xususiyatlari va tarbiyaviy ahamiyati keng yoritilgan [1; 2]. Biroq maktabda milliylik faqat o'yin nomi yoki tashqi atribut bilan cheklanmasligi kerak. Asosiy vazifa o'yindagi ijtimoiy qadriyatni ajratish va uni zamonaviy pedagogik talablar asosida ongli tarzda tashkil etishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR

Tadqiqotda o'zbek milliy va harakatli o'yinlariga oid darslik va o'quv qo'llanmalar, ta'limning qadriyat va hamkorlik yo'nalishidagi ilmiy manbalari kontent-tahlil qilindi. O'yinlar ijtimoiy tuzilishiga ko'ra uch guruhda ko'rib chiqildi: umumiy natijaga qaratilgan kooperativ o'yinlar; jamoalararo musobaqali, ammo ichki hamkorlikni talab qiluvchi o'yinlar; yakka harakat ustun bo'lgan, kooperativ tarzda qayta loyihalash mumkin bo'lgan o'yinlar.

Pedagogik moslashtirish mezonlari sifatida yoshga moslik, xavfsizlik, barcha bolalarning ishtiroki, gender tengligi, rollarning almashishi, qadriyat mazmunining aniqligi va refleksiya belgilandi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Milliy harakatli o'yinlarning birinchi tarbiyaviy imkoniyati — jamoaga mansublik hissini kuchaytirish. O'quvchi o'z xalqi madaniyatiga tegishli o'yin syujeti va terminlari bilan tanishar ekan, sinfdoshlari bilan umumiy madaniy tajribani boshdan kechiradi. Bu jarayon "men" va "biz" munosabatini faqat sinf doirasida emas, kengroq madaniy kontekstda anglashga yordam beradi.

Ikkinchi imkoniyat — o'zaro yordamni tabiiy vazifaga aylantirish. Ko'plab milliy o'yinlarda sherikni kutish, jamoa safini saqlash, belgilangan hududni birgalikda himoya qilish yoki umumiy predmetni olib o'tish talab qilinadi. O'qituvchi aynan shu elementlarni kuchaytirib, o'yinning muvaffaqiyat mezoniga barcha a'zolarining faol ishtirokini kiritishi mumkin.

Uchinchi imkoniyat — qoida va adolatni amaliy anglash. An'anaviy o'yin qoidasi avlodlar tajribasini saqlaydi, ammo maktab sharoitida uning mazmuni o'quvchilarga tushuntirilishi va zarur hollarda demokratik tarzda moslashtirilishi kerak. Qoidaga rioya qilish "kattalar aytgani uchun" emas, hamma uchun teng va xavfsiz sharoit yaratishi bilan izohlanadi.

To'rtinchi imkoniyat — emotsional birlik. Birgalikdagi ritm, chaqiriq, harakat va yakuniy quvonch jamoa tajribasini kuchaytiradi. Jismoniy faoliyatning ijtimoiy va psixologik foydalari, ayniqsa tegishlilik va ijtimoiy aloqa, ilmiy sharhlarda qayd etilgan [3]. Biroq emotsional ko'tarinkilik masxara, kamsitish yoki tajovuzkor raqobatga aylanmasligi uchun o'qituvchi muloqot me'yorlarini boshqarishi lozim.

Milliy o'yinni zamonaviy maktabga moslashtirishda bir nechta xavf hisobga olinadi. Birinchidan, ayrim tarixiy qoidalar kuch yoki tezlikka haddan tashqari tayanishi mumkin; masofa, jihoz va vaqt o'zgartiriladi. Ikkinchidan, o'yinni "o'g'il bolalar" va "qiz bolalar" faoliyatiga qat'iy ajratish hamjihatlik va teng ishtirok maqsadiga zid; rollar gender stereotiplarisiz taqsimlanadi. Uchinchidan, yutqazganlarni uzoq chiqarib yuborish o'rniga qayta kirish, yordamchi rol yoki yangi topshiriq beriladi.

Pedagogik refleksiya milliy o'yinning qadriyat mazmunini ochadi. O'yin yakunida "bu o'yinda ajdodlarimiz qaysi sifatni qadrlagan?", "qaysi harakat hammani birlashtirdi?", "qoidani qanday o'zgartirsak barcha ishtirok etadi?" savollari beriladi. Natijada milliy o'yin folklor namunasi sifatida emas, zamonaviy hamkorlik kompetensiyasini rivojlantiruvchi ta'lim vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Milliy o'yinlardan foydalanishda autentiklik va pedagogik maqsad o'rtasida muvozanat zarur. O'yinning nomi, syujeti va asosiy harakat mantig'i saqlanadi, lekin xavfsizlik va inklyuzivlikni ta'minlash uchun qoidalar o'zgartirilishi mumkin. Bu o'zgarish milliy qadriyatni buzmaydi; aksincha, o'zaro hurmat va jamoaviylik mazmunini zamonaviy sharoitda davom ettiradi.

XULOSA

Milliy harakatli o'yinlar boshlang'ich sinf o'quvchilarida jamoaga mansublik, o'zaro yordam, qoida va adolatni hurmat qilish, sherikni qo'llab-quvvatlash hamda umumiy quvonchni bo'lishish sifatlarini rivojlantirish imkoniyatiga ega.

Ularning tarbiyaviy samarasi an'anaviy shaklni mexanik takrorlashga emas, qadriyat mazmunini aniqlash, xavfsizlik, gender tengligi, inklyuziv ishtirok, rollarning almashishi va refleksiyaga asoslangan metodik moslashtirishga bog'liq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Usmanxodjayev T.S., Isroilov Sh.X., Pulatov A.A., Pulatov Sh.A. Milliy va harakatli o'yinlar. — Toshkent: Iqtisod-moliya, 2015. — 268 b.
2. Usmonxo'jayev T.S., Rahimov M.M., Abdiyev A.B. O'zbek xalq harakatli o'yinlari. — Toshkent: O'qituvchi NMIU, 2004. — 120 b.
3. Eime R.M., Young J.A., Harvey J.T., Charity M.J., Payne W.R. A systematic review of the psychological and social benefits of participation in sport for children and adolescents // International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity. — 2013. — Vol. 10. — Article 98. DOI: 10.1186/1479-5868-10-98.
4. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.
5. O'zbekiston Respublikasining "Jismoniy tarbiya va sport to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ-394-son, 2015-yil 4-sentabr.

6. UNESCO. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. — Paris: UNESCO, 2021. — 186 p.
7. OECD. OECD Learning Compass 2030: A Series of Concept Notes. — Paris: OECD Publishing, 2019.
8. Pellegrini A.D., Smith P.K. Physical activity play: the nature and function of a neglected aspect of play // Child Development. — 1998. — Vol. 69, No. 3. — P. 577–598. DOI: 10.1111/j.1467-8624.1998.tb06226.x.